

A magyar beteg

Az autoriter állam kiépítése és a sajtószabadság felszámolása

„(A)z államtól való szabadság azt kívánja meg, hogy se a parlament, se a kormány ne juthasson műsor tartalmát befolyásolni képes szervezetben meghatározó befolyáshoz; ahogy politikai pártok, azonos feladatra vagy ugyanazon érdek képviselőjére létrejött csoportok befolyása sem lehet meghatározó” [37/1992, 227, 231 (VI. 10.) AB határozat].

30

Sajtószabadságból sajtószolgaság. Az Orbán-rendszer kiépülésének eseménytörténete azt a tételt támasztja alá, hogy miként a sajtószabadság nélkül nem létezhet szabadelvű (liberális) demokrácia, ugyanúgy az illiberális államok, az autoriter vagy (fél)diktatórikus rendszerek sem létezhetnek, nem maradhatnak fenn a gondolat-, a vélemény-, a sajtószabadság erőteljes korlátozása nélkül. Noha nem feleslegesek a soktényezős elemzések, megállapítható, hogy a politikai rendszerek besorolásához elegendő ez az egyetlen marker is.

A vélemény- és sajtószabadság a társadalmi autonómiák

biztosítéka és maga is autonómia

A szabad sajtó sokszínű elemei a hagyományos informáló és elemző újságíráson keresztül az írott és elektronikus tabloid sajtóig, az audiovizuális médiumoktól, híroldalaktól a közösségi médián át a bloggerek és vloggerek világáig terjed. Ha az autoriter rendszer félhomályából tekintünk ki, azt látjuk, hogy bizo-

nyosan nem fogyott el a demokratikus működésben a sajtószabadság kitüntetett szerepe. Ahol érvényesül a sajtószabadság, ott nem veszett el a szabadság ügye.

Aligha kell külön hangsúlyozni, hogy a sajtószabadság körüli maszatalás veszélyes, hiszen alapvetően igen-nem kérdés. Nem azóta hiányzik, amióta az utolsó szabad sajtótermék megszűnt működni, hanem valamikor akkortól, amikor az ilyen fenntartása, működtetése már súlyos politikai kockázatokkal jár, illetve éppen csak a hatalom kezéből létezhet. Ott beszélhetünk létező sajtószabadságról, ahol a szabad sajtó formálja a közvéleményt. Abban az országban, amelyben a szabad sajtót már gettóba szorították, nincsen sajtószabadság. Ha a magyar sajtó szabad lett volna, az ellenzék bojkottfelhívását követően elveszített kvótanépszavazást Orbán legalábbis nehezen, de inkább egyáltalán nem adhatta volna el hatalmas győzelemként.

A sajtószabadság eszméje 1848-ban a magyar polgári forradalom tí-

zenkét pontja közül, amelynek első követelése volt,¹ korán elfoglalta helyét a pozitív jogban is. Az 1848. áprilisi törvények a sajtószabadságot a magyar alkotmányos hagyományba emelték. Ennek első két szakasza: „1. § Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti. 2. § Sajtóutoni közlés alatt értetik: minden olyan közlés, melly vagy szavakban, vagy ábrázolatokban, nyomda, könyomda s metszés által eszközöltetik, és a mellyek közzététele, a példányok akár ingyen kiosztásával, akár eladásával, már megkezdődött.”² Mindkét, a mai fülnek archaikusan hangzó szakasz most is díszlehet bármely sajtótörvénynek.

A sajtószabadság kényes portéka. A médiairányítás alkalmazott modelljének a szabadelvű demokráciában megjelenő elemi alkotmányos követelményét illik szem előtt tartani: „(S)zabad média nélkül lehetetlen a független polgári véleménynyilvánítás, következésképpen a demokrácia sem lehetséges.”³

A weimarizálódás tartósítása

A Fidesznek a 2010-es szabad választáson elért sikeres hatalomátvétele idején az 1989-es jogállami forradalom maradványaként a vélemény- és sajtószabadság még úgyahogy működött. Ugyanakkor mindössze húsz évvel voltunk a pártállam bukása után, a szabadság minden intézménye törékenynek bizonyult,

jórészt önbizalom-hiányos, behódolásra hajló emberek működtették. Orbán kezére játszott az is, hogy az európai integráció gyenge kohéziójú intézményeinek működési elve a konszenzus keresése. Ezek, ideértve elsősorban az Európa Tanácsot és az Európai Uniót, minden konfliktusra, zsarolásra szinte automatikusan egyezségkereséssel, engedményekkel reagálnak.

A személyes hatalom kilép az állam keretei közül. A magántulajdonban állóknak látszó sajtómonopólium mellett az állami egyetemek közpénzből lesznek látszatmagánosítás következtében olyan alapítványi képződmények, amelyekben az egyetemi autonómia intézményeinek – a szenátus és a rektor – hatásköreit a politikai kinevezettek által álló kura-tóriumhoz vonják.

Működtetésük értelme, hogy a tervezett magánosítás maga is hatalmat és vagyont fial. Nem utolsósorban viszont azt is szolgálja, hogy az esetleges választási vereség ne járjon hatalomvesztéssel, bázisa legyen a későbbi revansnak. Az Orbán-rendszer voltaképpen – bármennyire paradox is ez az állítás – a jogállamban bízik; úgy véli, a választást adott esetben megnyerő ellenzék az alkotmány keretei között majd nem léphet fel a jelentős részben privatizált hatalmi építménye ellen.

Biztosítékokra is szüksége van. A rendszer informális hierarchiája, szemben a hűbéri lánc tartóságával, amely a világ természetes rendjét jelentette századokon át, már titkossága miatt is instabil. Az autoriter rendszerek nem véletlenül dőlnek össze olykor hatalmuk csúcán, látszólag valami jelentéktelen fuvallattól.

¹ „Kivánjuk a' sajtó szabadságát, censura eltörlését”.

² 1848. évi XVIII. törvénycikk, sajtótörvény.

³ Manuel Puppis: *Bevezetés a médiapolitikába*. In *Médiapolitikai szöveggyűjtemény* (szerk. Polyák Gábor). AKTI–Gondolat, Budapest, 2010, 27. o.

A szabadság nálunk könnyű préda

A sajtószabadság magyarországi elpusztításában a magyar politikai közösség mellett az európai szervezetet, mindenekelőtt a médiatörvényről a végső jóváhagyást kimondó Thorbjørn Jagland vezette Európa Tanácsot is jelentős felelősség terheli. De ha az intézményi felelősöket akarjuk megnevezni, nem kisebb a felelőssége az 1992-ben működő Alkotmánybíróságnak sem, amely alaposan körbenyesegette ugyan a sajtószabadságot megszüntető törvény több, az alkotmányosságot sértő periferiális rendelkezését, csak éppen a sajtószabadságot nem egyszerűen sértő, hanem felszámoló lényegi elemeire vonatkozó indítványokat nem bírálta el (akárcsak a magyar szólásban: mást beszél, mint Bodóné, amikor a bor árát kérték). Utóbb pedig az Európa Tanács elnöke hosszas, szívélyes, barátságos és fárasztó huzavonát követően átlátszóan, kozmetikai szintű változtatásokkal elfogadhatónak tartotta a szabadságpusztító törvényt. Thorbjørn Jagland ezután még Orbán kitüntetését is megkapta.

Mindkét intézményben jól tudták, mit tesznek.

A további felelősök között a hazai politikai közösséget és a politikai pártoktól a korporációkig számos intézményt megnevezhetnénk, felelőségük azonban nem mérhető e két szereplőéhez. A hatás messzire ért. Ha Orbán nem vihette volna keresztül a 2010-ben még lényegében intakt demokratikus sajtó karanténba szorítását, akkor nem építhette volna ki jelenlegi hegemon autoriter hatalmát sem (az orbáni hatalomkoncentráció folyamata máig nem

zárult le, most éppen a kultúra és az akadémiai szféra államosításánál tartunk). Azt nem tudhatjuk, mert erről a rendszer bennfentesei sem nyilatkoznak egybehangzóan, hogy a sajtószabadság elleni azonnali rohamot a 2010-es választást követően előre kidolgozott mesterterv szerint hajtotta-e végre az alantasai által gyakran *főmérnöknek* nevezett Orbán, de bizonyított, hogy a sajtószabadság titokba burkolt megtörése az autonómiák elleni sorozatos támadások logikus nyitánya volt.

A médiaszabályozásról szóló törvények tervezeteit az érintettek, az állampolgárok és az újságíró-szervezetek nem ismerhették meg. A törvények nyilvános vitájának kötelezettségét úgy játszották ki, hogy azokat nem a kormány terjesztette elő, hanem kormányzati ágensként a témában teljesen járatlan országgyűlési képviselők. Az egyéni törvényjavaslatokra ugyanis nem vonatkoznak a nyilvánosság garanciái.

Igaza van Jeremy Benthamnek, hogy a titkosság illetlenség, és a korrupció, legyen üzleti vagy politikai, valóban a titkos zugokban tenyészik.

A nemzetközi szabványok és a jogállami alkotmánybíróság⁴

Összhangban a nyugat-európai alkotmánybíróságokkal és az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatával, a magyar Alkotmánybíróság is hangsúlyozza, hogy a véleményszabadság, a médiaszabadság nemcsak tartózkodást, hanem „garanciát

⁴ Ebben a részben, az AB jogfejlesztésének felidézésében szövegszerűen is támaszkodom a Polyák Gáborral írott *A szabadság hagyományainak megtagadása – új médiatörvények Magyarországon* című tanulmányunkra. Közjogi Szemle, 2011/1, 1–13. o.

nyújtó pozitív cselekvést” is vár az államtól.⁵ A véleményszabadság objektív oldala „a közvélemény mint alapvető politikai intézmény”⁶ garantálását jelenti, mivel a közvélemény működése, szabad alakítása „a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen”⁷. A média sajátos helyzete abból adódik, hogy demokratikus közvélemény csak „teljes körű és tárgyilagos”, illetve „teljes körű, kiegyensúlyozott arányú és valóság-hű” tájékoztatás alapján jöhet létre”, a média pedig „nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a tájékoztatásé is, azaz alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező tájékozódásban”.⁸ Az Alkotmánybíróság – az Alkotmányban, majd az orbáni Alaptörvényben is szerepeltetett információs jogok alapján – tehát a közvéleménnyel mint intézménnyel szemben minőségi követelményt is támaszt: *a közvélemény legyen demokratikus.*

A mótnának választott alkotmánybírósági idézetre indokolt hosszabban hivatkoznunk:

„...a véleménynyilvánítás szabadságát garantáló sajátos képviselőtől idegen az, hogy kizárólag vagy meghatározóan a társadalom politikai képviselője jelenjen meg benne. Pártok konszenzusa, még kevésbé parlamenti pártok konszenzusa nem alkalmas arra, hogy alkotmányos garanciát nyújtson a véleményszabadság teljességére. Ellenkezőleg: az államtól való szabadság azt kívánja meg, hogy se a parlament, se a kormány ne juthasson a műsor tartal-

mát befolyásolni képes szervezetben meghatározó befolyáshoz; ahogy politikai pártok, azonos feladatra vagy ugyanazon érdek képviselőire létrejött csoportok befolyása sem lehet meghatározó.”⁹

Az orbánista egypárti média létrejötte: diktatúraépítés

Ez a párját ritkítóan szabadságellenes szabályozás számos esetben sérti az alkotmányosság alapkövetelményeit, de véleményünk szerint legfontosabb *jellegadó sajátossága a nyíltan centralizált, autoriter intézményi és irányítási szerkezet*, a demokratikus közvélemény kialakítását ellehetetlenítő, a médiapluralizmust széttró, előbb politikailag, később szervezetenként *gleichschaltoló*, még stílusban is egyformásító politikai hecckampányaiban, hanghordozásában a 20. századi diktatúrák hangjára emlékeztető konglomerátum építése.

Az elfogadott szabályozásban a megnövelt hatáskörű, a technológiai oldalt és a tartalomszabályozást felügyelő konvergencia Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökét a miniszterelnök nevezi ki,¹⁰ több mint két parlamenti ciklusra (kilenc évre), és a törvény eredeti intenciója szerint többször is kinevezhető. Az elnök maga elnökhelyettest nevez ki, akit indoklás nélkül *viszszahívhat*. A hivatal élén főigazgató áll, akit az elnök nevez ki, és akit ugyancsak indoklás nélkül bármikor visszahívhat. A Szervezeti és Működési Szabályzatban meghatározottak szerint korlátlan számban

⁵ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat.

⁶ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat.

⁷ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

⁸ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat.

⁹ 37/1992, 227, 231 (VI. 10.) AB határozat.

¹⁰ A Jagland-kompromisszum *eredményeként* a köztársasági elnök a miniszterelnök bábja.

főigazgató-helyetteseket is kinevez, őket is hasonlóképpen hívja vissza.

Ugyancsak az elnök nevezi ki és hívja vissza a közmédiaújságírókat vagy a médiaszolgáltatókat a közszolgálati támogatásokkal gazdálkodó Médiaszolgáltató Társaság és a Médiaszolgáltató Alap vezetőjét. A korábban gazdaságilag önálló közszolgálati műsorszolgáltatók (Magyar Rádió, MTV, Duna Televízió, Magyar Távirati Iroda) gazdasági önállósága megszűnt. A közszolgálati műsorszolgáltatók ezentúl maguk nem készítenek műsorokat, hanem azokat az alaptól rendelik meg. A hírműsorok készítését ezen túl is centralizálják. A Médiatanácsba, kihasználva a kétharmados többséget és a korábban hatályos paritásos rendszer megszüntetését, kizárólag a kormánypárt által jelölt személyeket választották.

34

A közszolgálati médiaszolgáltatók feladatait összefoglaló Közszolgálati kódexet első alkalommal szintén a Médiatanács határozta meg.

A Médiatanács, illetve elnöke ezen túl is példátlan jogosítványokkal rendelkezik a közszolgálati médiumok működtetésében. Az elnök javaslatára a Médiatanács jelöli a közszolgálati részvénytársaságok vezérigazgatóit, pályáztatás nélkül (102. §). Abba a Közszolgálati Kuratóriumba, amely dönt a vezérigazgatók kinevezéséről és adott esetben visszahívásáról, szintén a Médiatanács küldi az elnököt és még egy tagot, éppen ezzel biztosítva az egyértelmű kormánypárti többséget.

Kimondani is fölösleges, hogy az alkotmánybírósági gyakorlat szerint mindez teljesen elfogadhatatlan lenne.

Aligha lehet amellettt érvelni, hogy a magyar médiatörvények elfogadásakor, illetve azelőtt még nem lehetett

a demokráciára, az autonómiák felszámolására leselkedő veszélyeket előre látni. Valójában ugyanis a helyzet teljesen világos volt. Aki tisztán akart látni, megtehetette.

2010. június 23-án az Európai Újságíró-szövetség (EFJ) tiltakozó nyilatkozatot adott ki a magyar új médiatörvénnyel kapcsolatban, amely szerintük „visszafordítaná az időt” a sajtószabadság tekintetében Magyarországon. „A magyar parlament előtt lévő törvény korlátozó intézkedés, amely akadályozza a véleménynyilvánítás szabadságát és így a szólásszabadságot is” – mondta Aidan White, az EFJ főtitkára. „Nem felel meg a sokféleség és a pluralizmus európai normáinak, s visszaállítja az órákat egy olyan időbe, amikor Magyarország kommunista uralom alatt és a média állami ellenőrzésének árnyékában élt.” Az EFJ nyilatkozata szerint a törvény állami szabályozás alá vonja a nyomtatott és audiovizuális média nagy részét, szerintük féltő, hogy az új szabályokat önkényesen alkalmazzák, és az utat nyit a felülről jövő beavatkozásnak. Felszólították a magyar kormányt, hogy vonja vissza a törvényjavaslatot, és kezdjenek intenzív nyilvános vitát, s párbeszédet a médiaközösséggel és az újságírókkal. Ennek a párbeszédnek az EFJ szerint arra kellene irányulnia, hogy olyan médiaszabályozás szülessen, amely eleget tesz az európai normáknak, s tiszteletben tartja a véleménynyilvánítás szabadságát és a szólásszabadságot. Bármilyen új törvénynek tartalmaznia kell az újságírói és szerkesztői szabadság jogi biztosítékait, és segítenie kell az etikus gyakorlatot.¹¹

¹¹ 23 June 2010. European Journalists Reject

Másnap, június 24-én, egy héttel a parlamenti szavazás előtt Dunja Mijatović, az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) sajtószabadság-képviselője szólította fel a magyar kormányt, állítsa le a médiatörvény-tervezetet, és kezdjen végre nyilvános vitákat a szakmai szereplők részvételével a törvénytervezetek módosítása érdekében.

„A javasolt törvények komoly aggodalomra adnak okot országuk médiaszabadságát illetően – írta Martonyi János külügyminiszterhez intézett levelében. – Elfogadásuk ahhoz vezethet, hogy az összes műsorszolgáltatást politikai döntéseknek rendelik alá.”¹²

„Bár a kormánynak megvan a parlamenti ereje az alkotmányt és a szólásszabadságot szabályozó törvények módosításához, nagyon fontos, hogy a kormány ne használja ezt az erőt a médiaszabadság garanciáinak gyengítésére és a médiának kormányellenőrzés alá történő helyezésére, és ne sértse meg ezzel a szólásszabadság és a médiaszabadság biztosítására vonatkozó nemzetközi és az EBESZ-normákat... A műsorszolgáltatók irányításának pluralisztikus rendszere, benne a kulcsfontosságú szakmai szereplőkkel és a civil társadalommal a média pluralitásának előfeltétele...”

Az alkotmányos felülvizsgálat kudarca

E figyelmeztetéseknek nem lett fogamatjuk. A szólás- és sajtószabadság védelme a magyar Alkotmány-

bíróságra várt. A 65/2011. (XII. 20.) AB határozat azonban inkább mérföldkő lett a szólás- és sajtószabadság elpusztításában az autonómiák felszámolásában, semmint ezek védelmére kelt volna.

A határozat ugyanis fontos határpontra születt. Az Alkotmánybíróság természeténél fogva precedensbíróság. Mint láttuk, az Alkotmánybíróság még az orbáni fordulatot megelőzően az érvényes, irányadó nemzetközi sztenderdek szerint is magas színvonalon fejtette ki a maga vélemény- és sajtószabadság-doktrínáit. A döntés idején a magyar alkotmánybíróság még autonóm. Ám az alkotmányt kikezdő hatalom izmai már jól látszanak. Ismerjük a jelenséget, hogy a bírák nem feltétlenül süketek az erő, a hatalom óhajai iránt. A közjog gyarmatosítása a radikális puccsokat leszámítva rendszerint lépésenként történik. Nálunk alapvetően csendben zajlott le a hatalmi átrendeződés. A hazai alkotmányos intézmények és a nemzetközi szervezetek lassító, mérséklő asszisztálása inkább az autoriter átrendeződés láthatóságát, semmint a hatalmi átrendeződés hatékonyságát érintette. A hatalmi átmenet idején egyaránt fontos figyelni arra is, hogy miről szólnak, és arra is, mi az, amiről hallgatnak az alkotmány alkalmazásának auktorai. A kifejezetten terjedelmes alkotmánybíró-sági döntés úgy jár el, mintha alapvetően az alkotmányos szabályozás perifériáján merülnének fel részproblémák, és nemhogy lehalkítja a hangját az alapkoncepció elvetemült alkotmányellenességéről szólva, de a szemét is behunyja (látván a médiairányításban az autoriter hatalom monolit korlátlanságát). Erről

the new Hungarian Media Bill and Call for New Talks.

¹² <https://www.osce.org/fom/69491>.

ugyanis mélyen hallgat. Ezt pedig úgy fedi el, hogy szakmailag kifejezetten magas színvonalú érveléssel választja le róla és semmisíti meg az önmagában fontos, de a szabadságpusztító kapacitás tekintetében mégis mellékes szabályokat, hogy éppen e kapacitás központját, a médiaszabályozás fölé emelt párt-diktatúrát hagyja érintetlenül. Ebben a tekintetben a határozat legfontosabb bekezdése szinte megbújik a szövegtengerben: „Tekintettel arra, hogy az indítványok egy jelentős részében a nyomtatott és az internetes sajtótermékek, valamint egyéb médiaszolgáltatások egységes szabályozásával kapcsolatban fogalmaztak meg alkotmányos aggályokat, az Alkotmánybíróság jelen határozatát e tárgykör vizsgálatának szenteli. A továbbiakban az ebben a tárgykörben érkezett indítványi elemeket ismerteti és bírálja el.”

Azaz a jelentős elméleti apparátussal kidolgozott határozat mindenfelől foglalkozik, kivéve az egypárti médiauralmat. Az idézett mondat árulkodó: Az Alkotmánybíróság azt mondja: itt most az indítványok egy részével, a bizonyos tárgykörben beadott indítványokkal foglalkozunk csupán. Mondanunk sem kell, hogy az egyéb tárgykörben, az egypárti médiahatóság hatalmát bebetonozó szabályokat, ki tudja, miért, tesszük fel a költői kérdést, az Alkotmánybíróság azóta sem bírálta el.

Megkockáztatjuk: ha elbírálta volna, akkor legalábbis ilyen békésen, az alkotmányos eljárás mód látszatát fenntartva, nem épülhetett volna ki az autoriter rendszer Magyarországon.

Annak megállapításával sem marad adós, hogy a társadalmi vita nélkül december 21-én elfogadott és

„sürgősséggel” kihirdetendő törvény a házelnök és a köztársasági elnök aláírása után 2010. december 31. napján jelent meg a hivatalos lapban, és – bizonyos rendelkezésektől eltekintve – 2011. január 1. napján hatályba is lépett, „nem kétséges tehát, hogy a törvényalkotó formális megközelítésben nem biztosította annak lehetőségét, hogy az Mttv. hatálya alá tartozó személyi kör megismerje az új szabályozást, és az alkalmazkodáshoz szükséges intézkedéseket tegye.” Azon persze az olvasó törheti a fejét, hogy az AB szövegében vajon mit jelent a „formális megközelítésben” fordulat.

Ez már az Alkotmánybíróságnak az aktivizmusát feladó, hanyatló korszaka.

A határozat közben igyekszik érvelésében a valóban tiszteletreméltó intézményi hagyomány keretei között maradni. Egyetértőleg idézi az Alkotmánybíróság korábbi érvelését, amely szerint „az államnak a sajtó mint intézmény tevékenységétől való távolságtartása elvileg garancia a sajtószabadság érvényesülésére”!¹³

Az Alkotmánybíróság teljes mértékben tisztában van azzal, hogy mit és hogyan kellene védenie. „A szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog – az élethez vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan – korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell

¹³ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat.

értelmezni.¹⁴ Megállapítja, hogy a sajtószabadság az állammal szemben érvényesül, az államot kötelezi az alapjog gyakorlásával szembeni tartózkodásra, be nem avatkozásra. Ugyanakkor elfogadhatónak tartja, hogy a médiahatóság hatásköre egyaránt kiterjed a nyomtatott, az elektronikus és az internetes sajtóra is.

Az Európa Tanács 2012. május 11-i szakértői anyaga nem ilyen megengető, szerintük például „a lineáris és a lekérhető médiaszolgáltatások regisztrációja megtagadásának indokait felül kell vizsgálni”.

A forrásvédelem terén, amely fontos ügy, ismerjük el, az Alkotmánybíróság összeszedi kevés bátorságát.

Históriai háttér

A véleményszabadságot magasztaló úttörők között az elsőként a cenzúra ellen felszólaló John Milont említjük, aki már 1644-ben úgy vélte, lehetetlen, hogy az igazság szabad és nyílt küzdelemben elbukjon a hazugsággal szemben, hiszen az igazság a „Mindenható után a leg-erősebb”.¹⁵

Kant szerint „[m]inden maxima, amely (hogy el ne vétse célját) rászorul a nyilvánosságra, összhangban áll mind a joggal, mind a politikával”.¹⁶

A magyar reformkor nagyjai ugyanazon a hangon szóltak, mint az angol, a német, a francia vagy

a skandináv felvilágosodás legnagyobbjai:

„...hol a beszéd korlátos, ott rab a nyelv s csak rabként szól.”¹⁷

„Ha tehát egy nemzetet vagyonnossá csak az értelmesség tehet, az értelmességet viszont csak a vélemények szabados súrlódása fejtheti ki, s ez szabad sajtó nélkül meg nem eshetik, a szabad sajtó tehát jó törvények mellett, amellyek szintúgy a szabad sajtó természetes következtései, őrije és nem elrontója a közcsendességnek... constitutiónk vagy jó és igazságos, vagy rossz és igazságtalan. Ha jó és igazságos, kiállja a vélemények szabad surlódásának tűzpróbáját; ha rossz és igazságtalan: bukjon, én az igazságtalant védeni nem akarom, s ha igazságtalan, a törvényhozás útján igazságost óhajtok behozva látni.”¹⁸

„...vegyenek el mindent, csak szabad sajtót adjanak, s nemzetem szabadsága, boldogsága fölött kétségbe nem esem; vagy nyomtatási szabadság, vagy a szabadság elnyomása. Ut középp itt nincs!”¹⁹

Szó sincs arról, hogy az eszmetörténetben és a közjogban, ha némi késleltetettséggel is, ne lett volna Magyarországon tartalmi szinkronitás a nyugat-európai szabadságeszményekkel.

És ha mára illúzióknak tudjuk is azt, hogy Kant az örök béke zálogaként tekintett a sajtószabadságra, osztoznunk kell abban, hogy ha a háborúktól és önkénytől nem is óv meg,

¹⁴ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 171).

¹⁵ 1644. november 23-án jelentette meg John Milton az *Areopagitica* című röpiratát, amelyben a cenzúra ellen és a szólás szabadsága mellett érvelt.

¹⁶ Kant: *Az örök békéről*. Id. Hannah Arendt: *A sivatag és az oázisok*. Gond–Palatinus, Budapest, 2002, 308. o.

¹⁷ Széchenyi István: *Hitel*. Pest, Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató-intézetében, 1830, 37. o.

¹⁸ Kossuth Lajos: *Beszéd a Zemplén Megyei Gyűlésen*. <https://mek.oszk.hu/02200/02223/html/01.htm>

¹⁹ Kossuth Lajos: Uo. <http://mek.oszk.hu/02200/02223/html/01.htm>

de azon túl, hogy mindkettőnek gátlója, az egyéni és közszabadság máig legfontosabb mérője és garanciája. Babits Mihály erkölcsi kötelességének tartotta az *Örök béke* számára műfajidegen lefordítását. A könyv 20. századi aktualitásáról, magyar fordítójaként így vallott: „Egy kiadóvállalat nemrég felszólított Kant könyvecskéjének: az Örök Békének, lefordítására.

Eleinte nem akartam vállalni. Én nem vagyok jogász. Nem vagyok jártas, hála Istennek, a politikában, a tudományos etikában, sajnos, szintén csak kevéssé. Kant műve pedig ezekbe vág. S rendkívül nehéz mű. S formai – irodalmi – érdeke semmi sincs.

Mégis elfogadtam a megbízást. Mert az az érzésem, hogy a mai időkben senkinek sincs joga, semmiféle okból, semmi ürügy alatt, kitérni a legterheesebb feladat elől sem – amelyre csak egyáltalán képes –, ha avval a békegondolatnak csak a legcsekélyebb szolgálatot is teheti.

Ezt a feladatot pedig ilyennek gondolom. ...Munkám célja tehát nem annyira filozófiai vagy filológiai, mint inkább agitatív.”²⁰ Babits 1918-ban, a háborús vérszivattyú legszörnyűbb évében a sajtószabadság és a béke mellett agitál.

Ugyanezen örökségen osztozik a fiatal Karl Marx is, aki a falopási törvény kapcsán a sajtószabadság elkötelezettjeként²¹ is idézte Montesquieu *A törvények szelleméről* szó-

ló művét: „Kétfajta romlottság van: az egyik, amikor a nép nem tartja meg a törvényeket; a másik, amikor a törvények rontják meg a népet. Ez gyógyíthatatlan baj, mert magában az orvosságban rejlik.” Ez egyébként Montesquieu életművének visszavisszatérő gondolata.²²

A sajtószabadság ellenségeinek 20. és 21. századi megnyilvánulásaira, hazudozásaira a mai napig áll a régi, találó aforizma: „*A képmutatás: a bűn tisztelgése az erény előtt.*”²³

Az mindenestre nagyon jellemző, hogy például az 1919-es magyar Tanácsköztársaság is a *papírhiányra* hivatkozva korlátozta a sajtót.

Ebbe a sorba tartozik Orbán Viktor kijelentése, amelyet a szabad magyar sajtó jelentős részének lemeszárlása után és maradéka elpusztítása előtt tett: „*Mi soha nem vete-mednénk arra, hogy elhallgattassuk azokat, akik nem értenek egyet velünk.*”²⁴ Az Európai Parlament a felvétel tanúsága szerint önfelgedten kacagott.

Hibás az a vélekedés, hogy a sajtószabadság 18. századi eszményeit a totális rezsimekben gazdag 20. század tapasztalatainak fényében nem tekinthetjük már érvényesnek. Ellenkezőleg, az eddig eltelt 21. századi köztörténet inkább igazolja, semmint cáfolja a vélemény- és a sajtószabad-

²⁰ Babits Mihály: *Kant és az örök béke*. Nyugat, 1918, 16. szám. elérhető: <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00252/07506.htm>

²¹ Megjegyzések a legújabb porosz cenzúratasításról (részlet) MEM 1, 110–147. o. Karl Marx: *A 6. rajnai Landtag tanácskozásai*. Harmadik cikk. *Viták a falopási törvényről*.

²² Montesquieu ugyanerről: „Nincs kegyetlenebb zsarnokság, mint az, amelyik a törvényesség látszatával, a jog színeiben cselekszik. Amely éppen az áldozatokat megmenteni hivatott jog eszközével végez áldozataival.” (*A rómaiak nagysága és hanyatlása*. Magyar Helikon, Budapest, 1975.)

²³ François de La Rochefoucauld híres megjegyzése.

²⁴ Ezt a mondatot a magyar miniszterelnök 2018. szeptember 11-én Strasbourgban, a Sargentini-jelentésről szóló vitában mondta. A képviselők kinevették.

ság naivitásoktól nem mentes eszmétörténetét. A felvilágosodás századában a vélemény- és a sajtószabadság az egymástól távol álló gondolkodók közötti közlekedés konszenzusos alapjaként is szolgáló eszmeként a legbecsesebb társadalmi értékek egyike lett. Ma sincs másként. Pontosabban nem lenne szabad, hogy másként legyen!

Arra a kérdésre, hogy a 20. század jobb- és baloldali diktatúráival a hátunk mögött, de még az ennél kevésbé pusztító, a sajtót többféle manipulációkkal terhelő világunkban is kérdés, hogy a vélemény- és sajtószabadság piedesztálja ma is indokolt-e, a válasz igenlő.

Az Európa Tanács szakértői véleménye a médiatörvényekről

Az Európa Tanács 2012. május 11-én publikált szakértői véleménye, amelyet szerencsére nem politikusok, hanem szakértők írtak, nem kímélte, hanem ízekre szedte az Orbán-rendszer vadonatúj médiajogát.²⁵ Néhány főbb megállapítás:

A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökének kinevezését úgy kellene megváltoztatni, hogy szavatolni lehessen a szakmaiságot és az elnöki poszt függetlenségét. A szabályozó hatóság tagjai nem függetlenek. A Médiatanács tagjait nem védi a törvény a politikai befolyástól, holott ez egyértelmű kikötése az ET ajánlásainak.²⁶ „...a Médiatanács már eleve nem független”.

²⁵ https://mertek.eu/wp-content/uploads/2016/12/et_velemeny_2012.pdf A szakértői javaslatok sorrendjét megváltoztattuk.

²⁶ Lásd például a Miniszteri Bizottságnak a műsorszolgáltató ágazat felügyeleti hatóságainak függetlenségéről és szerepköréről szóló, 2008. március 26-án elfogadott Nyilatkozatát.

A „kompromisszum”

Thorbjørn Jagland „tárgyilagos segítségével” minden kérdést rendeztek, amelyek a médiatörvények kapcsán vitatottak voltak – nyilatkozta Trócsányi László 2014-ben.

Trócsányi László a miniszterelnök előterjesztésére, a köztársasági elnök határozatára a Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal (polgári tagozat) kitüntetését adta át Thorbjørn Jaglandnak, az ET főtítkárának.²⁷ (Nincs ismeretünk arról, hogy Thorbjørn Jaglandnak égette volna kezét Orbán kitüntetése, vagy észelve a következményeket, visszaküldte volna.)

„A párbeszéd a magyar kormány és az Európa Tanács között a médiaszabályozást illetően a végéhez ért, a magyar kormánytól kielégítő választ kaptunk az aggályokra, a médiaszabályozó testület így független, és különbözik attól, amit a kormány eredetileg fel akart állítani” – mondta Thorbjørn Jagland.²⁸ A megállapodás szerint a jövőben a Médiatanács és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökét nem a kormányfő, hanem az államfő fogja kinevezni, egy ciklusra, a miniszterelnök javaslata alapján. Jagland hozzátette: „Így sikerült a végrehajtó hatalomtól elválasztani az elnök kinevezését, hiszen az államfőnek az egész nemzetet kell képviselnie.” Közölte azt is, hogy a Médiatanács tagjainak választásával kapcsolatban nem vizsgáldták, hiszen az a parlament hatásköre.

Az Alkotmánybíróság eljárása a médiatörvények felülvizsgálata te-

²⁷ hvg.hu/itthon/20141119_Orban_kitunettest_kuldott_az_Europa_Tanac

²⁸ http://nol.hu/belfold/a_magyar_kormany_modositja_a_mediatorvenyt_es_a_birosagi_rendszert-1363041

kintetében, hazai viszonyaink ismeretében, viszonylag könnyen értelmezhető és emberi oldala érthető. Az orbáni kegygazdálkodás fényében nem nehéz belátnunk, hogy a hatalom jutalmazási és büntető kapacitásának tudatában és annak fényében, hogy az e határozatot követő években a hatalom szolgálatában meddig jutott el az AB, az is javukra írható, hogy legalább az általuk elbírált tárgykörökben lényegében hűek maradtak saját szervezeti kultúrájukhoz, hagyományaikhoz.

Amire nincs észszerű magyarázat, az az Európa Tanács úgynevezett kompromisszuma. Ennek mentségére semmit nem mondhatunk, a döntés háttere teljesen homályos, legfeljebb az hozható fel, hogy az Európa Tanács tagállamai között számos autoriter rendszer található, az Orbán-rendszerhez hasonlóak, sőt annál még rosszabbak, elnyomóbbak is. Viszont vagy van vélemény- és sajtószabadság, vagy pedig nincs. Ha van, az természetes, mint a belélegzett levegő vagy az iható víz. Viszont ezen túl szinte az összes átmeneti állapot a sajtószabadság hiányaként írható le. A részben szabad sajtó nem szabad. Kérdés, hogy e pusztítás terén mekkora a felelőssége a magyar politikai társadalomnak, a még itt ott létező autonómiáknak. Tény, hogy sem a Magyar Újságírók Szövetsége, sem a médiát oktató akadémiai szféra eddig nem hódolt be a sajtószabadságot lebontó autoriter hatalomnak. Ezt is illusztrálja, hogy a közszolgálati média munkatársa szemtanúként már 2010 decembereiben ezt jegyzi fel magának: „Egy lány sír a newsroomban. »Egyetlen médiajogászt sem találok, aki megvédéné ezt a szart, csak olyan lesz a be-

játszásban, amiben fikázzák. Engem ezért ki fognak rúgni» – mondja.²⁹

Ha a szabad sajtó elpusztítására Orbán nem kapott volna szabad kezet az Alkotmánybíróságtól és Európától, akkor a magyar demokrácia minden bizonnyal túlélte volna pünkösdi királyságát.

Együtt győz a sajtószabadság felett

a médiahatóságnak alávetettsége és a magánjog szabadsága

Az Orbán-rendszer egyik legfontosabb hatalmi innovációja a piac különösen jövedelmező és politikailag érzékeny szféráinak üzleti tranzakcióknak álcázott megszállása.

A legnépszerűbb, a kormánytól korábban független internetes portálok, a jelentős olvasottságú rendelkező hetilapok, nagy példányszámú megyei napilapok kerültek egymást követően így vagy úgy, de üzleti tranzakciók során Orbán kegyenceinek tulajdonába, illetve szűntek meg létezni.

Így válik kétpillérűvé a hatalmi helyzetet tekintve hegemon, hangvételében viszont egyenesen diktatórikus médiahatalom. Ez a közvélemény uralásának szükséges, de nem elégséges eszköze. A hatósági tevékenységi körön kívüli esetekben ezért a hatalomkiterjesztés sajátos „piaci” logikája érvényesül, ha nem a kormányzat befolyása alatt állnak, akkor a legolvasottabb, legértékesebb (*Népszabadság*) napilap megy csődbe, és a messze leglátogatottabb híroldalt hagyja el a NER-közelivé

²⁹ <https://mertek.eu/2012/06/11/oncenzura-a-magyar-sajtoban/> Mong Attila cikke megjelent az Élet és Irodalom LVI. évfolyam 16. számában, 2012. április 20-án.

lett tulajdonos politikai beavatkozása ellen tiltakozó komplett szerkesztőség. Az Orbán érdekében eljáró vevők üzleti döntései kizárólag politikai természetűek. A vételár érdektelen, az üzlet eredménye olykor a pénzügyi veszteség maximalizálása.

Miközben Orbán rendszere véleményem szerint ma sem nevezhető diktatúrának, azt ugyancsak fontos megállapítani, hogy a közszolgálati médiát is ideértve, ha a durvaságot, a gyalázkodó hangot tekintve közöttük akad is árnyalatnyi különbség, propagandasajtójának hangvétele sokszor túl azon, hogy pusztán kiszolgálja a kormányt, fogyasztóit politikai ellenfeleik és a ressentiment politika által kijelölt embercsoportok (például a menekültek) ellen az emberi méltóság elemi követelményeit megsértve hangolják át gyűlöletkampányokkal.

A közszolgálati média közvetlen párt/kormányirányítására példaként 2020-ban a *Szabad Európa* hangfelvételeket hozott nyilvánosságra, amelyeken az MTVA vezető szerkesztője a kötelező kormánypárthúségről³⁰ beszélt. A Médiatanács pedig a „szerkesztői szabadság védelmére” hivatkozva még csak vizsgálni sem volt hajlandó az ügyet.³¹

A nemzeti hírügynökségben még a fényképeket is úgy ellenőrzik, mint a diktatúrák központilag ellenőrzött sajtójában. „Érzékeny téma esetén az MTI főszerkesztőjének, valamint

a Miniszterelnöki Kabinetirodának is el kell küldeni ellenőrzésre a fotókat és a képaláírásokat.” A menekültügy képi bemutatása tekintetében az érintettek arról számoltak be, hogy „Egyértelmű utasítás volt, hogy csak életerős férfiakat fotózhattunk» – mondta egyik forrásunk. Másikuk ezt azzal egészítette ki, hogy a férfiakat sem volt szabad esettnek ábrázolni. Ellenzéki politikusokról szinte csak kampányidőszakban és parlamenti felszólalás közben közöl fotót az MTI, de előfordul, hogy akkor sem.”³² Vajon minek nevezzük ezt a rendszert?

2018 decemberében ellenzéki képviselők megpróbálták bejutni az MTVA székházába, ahonnan a biztonsági őrök kidobták őket. Az incidensről az M1 nézőit az MTVA jogi képviselői tájékoztatták. Aki akár csak hallott már a BBC-ről, valamennyire ismeri a közszolgálati médiumok általános gyakorlatát, működési elveit, vagy akár olvasta a jogállami magyar alkotmánybíróság vonatkozó döntéseit, egyszerűen nem hiszi el, hogy a Kúria ez év februári döntésében a *közszolgálati média ügyében* ezt állíthatta: „(A) kiegyensúlyozottság keretei között csupán az megengedhetetlen, hogy a médiaszolgáltató teljes egészében mellőzze a közönség informálását a téma szempontjából jelentős ellentétes álláspontok létezéséről. Ha a médiaszolgáltató legalább utalás szintjén bemutatja a releváns, szembenálló véleményeket, akkor a kiegyensúlyozott tájékoztatásra vonatkozó törvényi kötelezettségének eleget tesz.”³³

³⁰ <https://www.szabadeuropa.hu/a/szerkesztoi-utasitas-a-koztevenel-ebben-az-intezmenyben-nem-az-ellenzeki-osszefogastamogatjak-mtva-fidesz/30940923.html>

³¹ <https://www.szabadeuropa.hu/a/mediatanacs-nmhh-vizsgalat-karas-monika-mtva-hangfel-vetel-ú/30989934.html>

³² <https://www.szabadeuropa.hu/a/mti-fotofenykep-cenzura-mtva/31042333.html>

³³ Lásd a Kúria a Kf.VI.40.316/2020/6. számú

Ugyanezekben a napokban a Médiatanács, miközben lényegében azonos tényállás mellett például az InfoRádió frekvenciaengedélyét meghosszabbította, ugyancsak bírói segédlettel a Klubrádiót fosztotta meg utolsó frekvenciájától. Ebben az ügyben a végső döntést feltehetően az Európai Unió Bírósága mondja majd ki.

Az állami sajtóhegemonia záróköve a Közép-Európai Sajtó és Média Alapítvány

A Közép-Európai Sajtó és Média Alapítványt 2018-ban hozták létre. A magyar és nemzetközi sajtótörténetben példátlan módon az alapítvány számára az Orbán-rendszer által korábban tulajdonossá tett kvázi üzletemberek *ellenszolgáltatás nélkül (!)* ajánlották fel a több tízmilliárd forintot érő audiovizuális, print és online sajtótermékeiket.³⁴ A médiamamut több mint négyszáz médiacéget foglal magában. Létrehozása az Orbán-rendszer joga szerint is törvénysértő volt, a Gazdasági Versenyhivatal és a Médiatanács is köteles lett volna a fúziót megakadályozni (a nagyságrendekkel kisebb Axel Springer és a Ringier egyesülését a Médiatanács korábban mint nem kívánatos tőkekoncentrációt megtiltotta). A kormány azonban 2018 de-cemberében az egyesülést „nemzetgazdasági jelentőségűnek” minősítette, ennek alapján az ügylet jogszerűségét a versenyhivatal és a Médiatanács nem vizsgálta. A médiaszörny politikai tartalmait

és híreit összehangoltan szerkesztik.³⁵

A szabad, demokratikus és szolidáris Magyarország elképzelhetően sajtószabadság és szabad sajtó nélkül.

Az elmulasztott lehetőség: szólni és írni szabadon, réseket törni az állami propaganda acélkupoláján

Az Alkotmánybíróságnak és az Európa Tanácsnak az autokrácia kiépítésében viselt felelősségéről fentebb írtunk. Csakhogy a sajtószabadság visszaállításáért az érintett szereplők ugyancsak felelősséggel tartoznak. A felelősöket itthon az ellenzék soraiban is kereshetjük. Aligha elégséges az ellenzék részéről olyan programot hirdetni, hogy a választási győzelem után majd helyreállítják a sajtószabadságot. Most azonnal kellene a rendelkezésükre álló eszközökkel eredményt elérni. Választást csak egy informált politikai közösség nyerhet. Mostanra a tájékozódás Magyarországon lényegében a budapesti és a nagyvárosi, magasan képzett polgárok luxusa lett. A NER az elmúlt években propaganda-acélkupolát (egészen más műfajú dolog ez, mint az agyon-elemzett információs buborék) borított több millió – sokuk amúgy is offline – magyar állampolgárra. Ha normális országot akarunk, mielőbb réseket kell törni ezen az acélkupolán. Léteznek hősies kísérletek. A *Nyomtass te is!* 2017-ben indított, ingyenes, közösségi terjesztésű hír-

határozatát.

³⁴ <https://mertek.atlatszo.hu/sajtoszabadsag-lapzartaja/>

³⁵ <https://mertek.atlatszo.hu/mindent-beborit-a-fidesz-kozeli-media/> <https://444.hu/2019/04/25/oriasi-a-fideszes-tulsuly-a-mediaban>

újság, amely magát 21. századi szamizdatként azonosítja. A két A/4-es oldalból álló újságot bárki szabadon kinyomtathatja és terjesztheti saját környezetében.

Közben az ellenzék kezére kerültek nagyvárosok. 2019 őszén az ellenzék jelentős sikereket ért el az önkormányzati választáson. Budapesten, a kerületekben, a nagyvárosokban egész sajtóportfóliók hullottak a győztes ellenzék ölébe. Ezek között akadnak olyanok, ahol városi sajtóholding: tévé, rádió, városi újság, internetes lap is működik.

Nem sopánkodni kell a sajtószabadság hiányáról, hanem amint lehet, azonnal tenni is kell a szabad sajtóért valamit, hol keveset, hol többet, mégpedig azokkal az eszközökkel, amelyek az adott pillanatban rendelkezésre állnak vagy megteremthetők.

Valóban sarkalatos törvényhozási tárgy a sajtószabadságról, valamint a médiaszolgáltatások, a sajtótermékek és a hírközlési piac felügyeletéről szóló szabályozás, de a KESMA nevű, alkotmány- és törvénysértően létrehozott szörnyeteg propagandacsatornáit, a közszolgálatiként emlegetett kormánymédia, a hecc- és revolverlapok, az Orbánék által elrabolt online felületekkel együtt nyomasztóan leuralják a hazai nyilvánosságot. Ezekkel szemben ellensúlyok kialakításához aligha kell kétharmad.

Többszörösen nem igaz tehát, hogy a Fidesz kétharmadának árnyékában nem tehetünk semmit a szabad sajtóért. Nemhogy kétharmad, sőt feles többség, de még parlamenti egyharmad sem kell ahhoz, hogy megbontsuk a Fidesz sajtóhegemoniáját. A legkiválóbbak vagy

legbátrabbak a totális államban is, akár szamizdatban, szabad sajtót írtak.

Az ellenzéki önkormányzatok pénzén nem a KESMA hasonlóan riasztó konkurensét kellene fenntartani. A városi lapok, televíziók finanszírozását a források egyesítésével függetlenné kellett volna tenni, az erre rendelkezésre álló rengeteg százmillióból be kellett volna törni a több millió magyar emberre ráborított propaganda-acélkupola alá. Ennek érdekében a kiterjedt önkormányzati sajtót a máig inkább csak papíron létező Szabad Városok Szövetsége független, rendszerkritikus, a finanszírozásban részt vevő önkormányzatokat is szabadon bíráló elemekből álló sajtóholdingba szervezhette volna, a fontosabb sajtótermékeket pedig a polgármester helyett sajtóombudsman, illetve állampolgári bizottságok ellenőrzésére bízhatta volna. Enélkül vagy más ilyesféle megoldások nélkül biztosan nem kerülünk közelebb az óhajtott szabad Magyarországhoz. Mindezt persze rögtön az önkormányzati választások után lett volna ideális meglépni.³⁶ Erre az a kész panelválasz, hogy nem érdemes ugrálni, a kormánynak teljesen ki vannak szolgáltatva az önkormányzatok. Ez persze igaz, de kérdezzünk vissza! Az önkormányzatok kezében lévő szabad sajtó nélkül vagy ennek birtokában nagyobb-e kiszolgáltatottságuk?

*

Mindazonáltal vannak pozitív jelek is. A demokratikus sajtó nem egye-

³⁶ <https://www.es.hu/cikk/2019-10-25/majtenyi-laszlo/az-onkormanyzati-gyozelem-terhei.html>

düli közlönye a közügyek nyilvános megvitatásának. A Fővárosi Önkormányzatnál most készítik elő az önkormányzati választások idején javasolt petíciós jog életre keltését, ami – az ezzel kapcsolatos politikai veszélyeket vállalva – azt jelenti, hogy a közgyűlés köteles nyilvános vitában megtárgyalni a jelentős számú városi polgár által fontosnak tartott és az önkormányzat hatáskörébe tartozó ügyeket.

Az önkormányzati sajtónak eddig be nem teljesített küldetése, hogy

teret adjon a helyi közügyeknek, felelőtet biztosítson az éles közéleti vitáknak, szóljon a kultúráról, legyen szava az élet árnyoldalairól, nyomorról, bűnözésről, a környezet olykor ijesztő állapotáról. Igazat mondjon.

A demokrata, az alkotmányos ember mindig a sajtószabadság híve. Itt és most teszi meg az informált társadalomért, amit lehet, mert tudja, hogy sajtószabadság, független és kritikus média nélkül nincs szabad, demokratikus és szolidáris Magyarország.

páratlan oldal

www.es.hu



IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA